

U o v o m b r o j u m o ž e t e p r o č i t a t i :

- ◆ Inicijativa za izradu Zakona o medijima
- ◆ Medijska saradnja (2): O federalnoj tv, Erotelu i međuentitetskoj saradnji
- ◆ Mišljenja: Rtv mreže – mnogo želja, a malo tehničkih mogućnosti
- ◆ Analiza: *Hrvatska riječ*
- ◆ Internet i novinarstvo (2)
- ◆ Komunikacijska mreža: Kosovski mediji pod međunarodnom kontrolom, Osnovan centar za razvoj medija u Crnoj Gori
- ◆ Vijesti

Novosti o medijima

Svake druge sedmice
priprema agencija *SAFAX*,
Sarajevo
<http://www.mp-institut.com/>

◆ Novinarstvo i demokratija

◆ Mediji u tranziciji

Broj 43, Serija I

Sarajevo, 18. oktobar 1999.

I n i c i j a t i v a z a i z r a d u Z a k o n a o m e d i j i m a

Pravo na riječ i slobodan pristup informaciji

Ured Visokog predstavnika (OHR) i Misija OSCE u BiH najavili su pokretanje aktivnosti čiji cilj je pružanje pomoći državnoj i entitetskim vladama Bosne i Hercegovine u izradi Zakona o informisanju i Zakona o kleveti.

Bivši Visoki predstavnik Carlos Westendorp je 30. jula 1999. godine, objavio opsežnu Odluku o izradi zakona o zaštiti prava na slobodu izražavanja kako građana tako i novinara u BiH. Ovi zakoni će štiti pravo građana i novinara na pristup informacijama koje se odnose na njihove vlade kao i na pristup informacijama u posjedu njihovih vlada i javnih institucija uključujući i pravo objavljivanja tih informacija. Ova Odluka, takođe, određuje da oba entiteta, pod vođstvom Ureda Visokog predstavnika, usvoje i neophodne zakone u cilju uvođenja građanske parnice za pisanu i usmenu klevetu u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Razlog ovom zahtjevu je bio zadnjih mjeseci veliki broj pokrenutih sudskih postupaka protiv urednika nezavisnih bh listova pri čemu su nekima od njih prijetile i zatvorske kazne, koje su po pozitivnom bh zakonodavstvu bile moguće. Praktično, odlukom od 30. jula Westendorp je klevetu prebacio sa krivičnog na građanski postupak, pri čemu je onemogućena zatvorska kazna za novinare zbog njihovog pisanja. Bez obzira što ova izmjena nije razrađena i izglasana u parlamentu, "preporuka" je rezultirala obustavljanjem sudskih postupaka ili oslobađajućim presudama.

U Odluci se dalje navodi da ovaj Zakon mora biti "...pripremljen pod vođstvom Ureda Visokog predstavnika, Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi, Misije u BiH i međunarodnih pravnih eksperata", čime se jasno stavlja do znanja da će iza zakona čvrsto stati, a po potrebi i nametnuti ga, međunarodna zajednica. Rok za usvajanje ovih zakona je 30 decembar 1999.

OHR je uputio pojedinačan zahtjev entiteskim vladama da pripreme sopstveni nacrt zakona ili detaljan plan koji sadrži principe koje bi svaka od vlada željela ugraditi u zakon tokom procesa izrade nacrta zakona. Nacrt zakona ili plan bi trebao biti završen i dostavljen Uredu Visokog predstavnika i OSCE-u najkasnije do 1. novembra 1999.

OHR i Misija OSCE će voditi i koordinirati razradu ovog zakona. Ovaj proces uključuje formiranje Savjetodavne pravne grupe. Ova grupa će provjeravati proces izrade nacrta, a biće sastavljena od domaćih i međunarodnih eksperata, te predstavnika BiH vlade. OHR i OSCE će, uz sugestije Nezavisne komisije za medije (IMC), zajedno birati članove Savjetodavne pravne grupe koji ne dolaze iz vladajućih struktura. Ovaj proces će, takođe, uključiti redovne konsultacije sa novinarima, nevladinim organizacijama (koje se bave ljudskim pravima i pravima novinara), građanskim grupama, predstavnicima političkih stranaka i javnosti. Prva takva konsultacija održaće se na konferenciji koju će organizovati OSCE, a koja je okvirno planirana za kraj novembra. Kako se proces bude razvijao, organizovaće se i javni forumi na kojima će se diskutovati o ovoj problematici.

Od entitetskih vlada je zatraženo da predlože kandidate za članove Savjetodavne pravne grupe. U grupi će biti tri vladina predstavnika: dva iz Federacije BiH i jedan iz Republike Srpske. Imena kandidata i potvrda o njihovim kvalifikacijama neophodnim za kandidaturu trebaju se dostaviti na razmatranje OHR-u i OSCE-u najkasnije do ponedjeljka, 22. oktobra 1999.

U nekim medijima već sada postoji sumnja da će medijski zakoni biti napravljeni i izglasani do kraja godine. Naime, sličan pokušaj izrade Stalnog izbornog zakona, zasnovan na kooperaciji međunarodne zajednice i bh vlasti uz brojne konsultacione rasprave, je prolongiran za proljeće, iako je takođe kao zadnji rok bio predviđen kraj godine. Međutim, odluka Carlosa Westendorpa od 30. jula je ipak snažna smjernica za izradu ovog zakona. Međunarodna zajednica svojim autoritetom u BiH daje garancije da će se vlasti pridržavati načela iz ove odluke i prije usvajanja zakona, ili će, u suprotnom, OHR iskoristiti svoja izvanredna ovlaštenja o uklanjanju "neposlušnih".

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i
novinska agencija **Safax**
Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax:+387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS –
otvoreni telefon za novinare:
Grčka 4, Banja Luka
Tel/fax: 058 213 442

<http://www.mp-institut.com/>

**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**

Zahvaljujući donaciji Fonda Otvoreno društvo Soros Sarajevo i Westminster Foundation for Democracy London domaćim medijima servis se dostavlja besplatno

O federalnoj tv, Erotelu i međuentitetskoj saradnji

(Govore političari, javni radnici i novinari Federacije BiH)

Odluka Visokog predstavnika međunarodne zajednice u BiH o ustrojstvu sistema javne radio – televizije izazvala je različite reakcije – od podrške do indiferentnosti, nerazumijevanja i protesta. U ovom broju *Novosti o medijima* u anketi učestvuju novinari, političari i javni radnici iz Sarajeva, odnosno Federacije BiH. Postavili smo im pitanja: **šta treba učiniti kako bi nova radio - televizija Federacije BiH zadovoljila interese oba konstitutivna naroda i istovremeno postala atraktivan medij za sve gledaoce; šta misle o Erotelu koji slovi kao medij bosansko – hercegovačkih Hrvata; da li je i u čemu moguća saradnja entitetskih televizija?**

Bar među anketiranim Sarajlijama, za koje se zna da imaju različite političke opcije, kao da više nema dvojbi oko toga da li je potrebna federalna televizija. Mirza Hajrić, savjetnik člana predsjedništva BiH Alije Izetbegovića, u svom odgovoru upozorava da “postoji opasnost da će se federalna TV BiH sličnošću programa utopiti u šeme drugih”. On zato predlaže da svoju specifičnost ova televizija izgradi uspostavom mreže kantonalnih televizija.

Mehmed Halilović, novinar-urednik u *Oslobođenju* i fra Luka Markešić u prvi plan ističu novinarski profesionalizam. Po njima to je uslov da program bude zanimljiv svakom gledaocu. “Nova televizija ne smije biti pod političkim uticajem partija, ni onih na vlasti ni onih u opoziciji!”, kaže Halilović. Na pitanje kako napraviti dobru televiziju i istovremeno medij po mjeri oba naroda, kolumnista *Oslobođenja* Gojko Berić odgovara: “Ne znam šta je interes naroda, jer ne znam šta je to narod. Današnji tumači tih interesa su SDA i HDZ. Ako je stvarnost ogledalo tih interesa, onda s političkom voljom Bošnjaka i Hrvata, mjereno evropskim standardima, nešto nije uredu. Za tako projektovanu narodnu volju atraktivan je samo onaj televizijski program, koji preferira politički i duhovni kič.”

Šta su “specifični nacionalni interesi”?

Prof. dr. Muhamed Nuhić, dugogodišnji novinar i novinarski pedagog upozorava da federalna televizija ne smije biti podijeljena na nacionalne kanale. Po njemu je uravnotežena kadrovska postava, dobra pokrivenost cijele Federacije i izbalansiranost u kulturnim i igranim programima uslov da ova televizija postane medij čovjeka i oba naroda. Nešto pragmatičniji u svojim prijedlozima kako doći do dobre federalne televizije bio je glavni urednik Radija Vrhbosna Vlado Bilić: paritet pri zapošljavanju to znači 45:45:10 posto ostalih), ravnopravnost jezika, novac za kvalitetan domaći i inostrani program, raznovrsnija struktura programa (a ne samo politička).

Ana Havel, zastupnik u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH u svom odgovoru prvo upozorava “da treba mijenjati uređivačku politiku i naravno kadrovsku zastupljenost u programu konstitutivnih naroda, jer sadašnja televizija u Sarajevu u svemu tome ne zadovoljava Hrvate BiH, a sigurno ni druge objektivne gledatelje”. Pitanje kvaliteta nove federalne televizije problematizirao je novinar *Hrvatske riječi*, Alenko Zornija. Po njemu, nije ključno pitanje “što” učiniti, već “kako” to učiniti. Pri tome on pominje pitanja ravnopravnog korištenja jezika, profesionalnost u informativnom programu, kompetentnost u uređivanju ostalih programa... Govoreći i o “nekim specifičnim interesima”, Zornija kaže: “Ne vjerujem da će, recimo, bh Hrvate zadovoljiti ukoliko buduća TV bude prenosila utakmice nekog njemačkog ili talijanskog nogometnog

tima (možda objektivno zanimljivije) umjesto, primjerice, nastupa splitskog Hajduka. Ili da će biti sretni ukoliko se, što je bio slučaj, emitira emisija o mudžahedinima iz Bočinja bez imalo kritičkog pristupa i slično”. Zanimljivo je i razmišljanje ovog novinara da se ovim pitanjima daje isuviše veliki politički značaj, jer će razvoj informatičkih i digitalnih telekomunikacijskih tehnologija uskoro učiniti dostupnim tv programe iz cijelog svijeta i na svim jezicima.

Novinar i član Asocijacije nezavisnih intelektualaca Slavko Šantić kaže da odgovor na pitanje, kakva treba da bude RTV Federacije, zavisi od toga kakva treba da bude RTV Republike Srpske. “Sve oko ovih televizija je ispolitizirano, a ni ja, kao i drugi gledaoci i slušaoci, niti se o tome šta pitaju niti na šta mogu da utiču”, kaže Šantić.

Različita mišljenja o EROTEL-u

Televizija EROTEL iz Mostara, koja preko mreže hrvatskih tv postaja u BiH, emituje kombinovani program vlastite i HRT produkcije iz Zagreba, bar u Sarajevu izaziva mnoge nedoumice. Anketiranima je postavljeno pitanje šta poslije osnivanja federalne televizije treba učiniti sa ovom televizijom. Naime, u javnosti je objelodanjeno da je ova televizija djelimično u vlasništvu državne HRTV iz Zagreba, da nelegalno koristi neke frekvencije i da treba da definiše svoj status javne ili komercijalne televizije.

Atif Purivatra, predsjednik Asocijacije bošnjačkih intelektualaca, fra Luka Markešić i Vlado Bilić, smatraju da EROTEL treba uključiti u novu federalnu televiziju, što praktički znači neku vrstu legalizacije njenog sadašnjeg kvazi javnog statusa. Zlatko Vukmirović, urednik *Večernjih novina*, Mehmed Halilović, Muhamed Nuhić, Svetozar Pudarić, portparol Socijaldemokratske partije i Slavko Šantić smatraju da EROTEL treba da nastavi da emituje kao lokalna privatna (komercijalna) televizija u skladu sa postojećim zakonima. Mirza Hajrić je pri tome bio i decidniji: “EROTEL može postojati kao privatna TV stanica (kao Bošnjačka TV). U svakom slučaju mora poštovati standarde demokratskih medija što sada nije slučaj”.

Šansu imaju samo otvorene televizije

Nijedan od anketiranih nije bio za to da EROTEL treba ukiniti. Ana Havel i Alenko Zornija dali su višesmislene odgovore. Havelova je problematizirala konstataciju *Novosti o medijima* “da Erotel slovi kao televizija bosansko – herecegovačkih Hrvata”, pitanjem, “zašto isto pitanje niste postavili i za desetine televizija u BiH koje slove kao televizije bosansko – hercegovačkih Bošnjaka”. Konkretno je odgovorila da su Hrvati medijski malo zastupljeni u BiH i trebali bi širiti svoju rtv mrežu kao i drugi konstitutivni narodi. Slično je odgovorio i Zornija, ističući, “da je dobro da ima što više medija ukoliko to dozvoljavaju tehničke mogućnosti i ukoliko se ti mediji pridržavaju demokratskih i civilizacijskih standarda.

Na pitanje o mogućoj saradnji entitetskih televizija svi anketirani su bili jednodušni: ona je i potrebna i moguća. Slavko Šantić je odgovorio “da entitetske televizije nemaju šansu ako budu zatvorene, jer građani žele izbor, a ako to nemaju lako mogu naći na satelitu šta žele”. Fra Luka Markešić saradnju entitetskih televizija vidi kroz njihovo prisustvo u Javnom servisu RTV BiH. Alenko Zornija je protiv toga da se “administrativnim načinima” i sprečava i potiče saradnja, jer ona mora biti izraz interesa građana i nacionalnih skupina. Zlatko Vukmirović je za sve vidove saradnje, pri čemu treba pažljivo odabirati sadržaje i forme, kako se na tom “klizavom terenu” ne bi pojavili “trovači” etera. Mirza Hajrić zalaže se za rješenje da entitetske televizije pokrivaju cijelu teritoriju BiH. Mehmed Halilović insistira na profesionalizmu, kao zajedničkom imenitelju saradnje. Predsjednik Građanske stranke Ibrahim Spahić smatra da je saradnja poželjna ne samo u razmjeni informacija, već i u zajedničkoj produkciji. Gojko Berić je bio malo više

Novosti o medijima, br 43/ serija I

pesimista: Saradnja je poželjna, ali očigledno nije moguća. Da je moguća, ona bi najprije bila ostvarena u državnom predsjedništvu i Vijeću ministara.

Zaključujući anketu koju smo proveli u Banja Luci (vidi *Novosti o medijima* broj 40) i Sarajevu možemo konstatovati da niko od tridesetak anketiranih javnih radnika i novinara u oba entiteta nije izrazio ozbiljniju rezervu prema mogućnostima saradnje radio – televizija Federacije BiH i Republike Srpske. Istina, nisu iznesene ni neke naročito svježije i originalne ideje za tu saradnju. Anketirani uglavnom ostaju na principijelnim i uopštenim konstatacijama, što znači da pravi odgovor na pitanje “šta” i “kako” ostaje na profesionalcima.

Međutim, pokretanje javnog servisa kao zajednickog (jedinственog) informativnog tv programa za cijelu BiH generalno izaziva različite reakcije u entitetima. U Sarajevu se mahom iskazuje privrženost njegovom pokretanju, dok se u Banja Luci izražavaju mahom rezerve.

(L.O. – U.Z.)

M i š l j e n j a

Rtv mreže – mnogo želja, a malo tehničkih mogućnosti

(Za *Novosti o medijima* piše dipl. ing. Dragan Miović, RTV BiH)

Nastavljamo da objavljujemo mišljenja radio - televizijskih stručnjaka koji iz različitih uglova analiziraju mogućnosti rekonstrukcije radio difuznog sistema u BiH. Danas objavljujemo mišljenje Dragana Miovića, diplomiranog elektro- inženjera, koji radi u Radio – televiziji BiH. Njegova tema je da li planeri rtv mreža u BiH vode računa o tehničkim i frekvencijskim mogućnostima koje danas ima BiH.

Činjenica, da se rasprave o rekonstrukciji radio televizije vode uglavnom između lokalnih političara i međunarodne zajednice, može imati negativne posljedice. Bar do sada se u javnosti malo čulo o tome pod kojim će tehničkim uslovima nastajati novi radio i tv servisi u Bosni i Hercegovini. Mora se postaviti pitanje: da li tvorcima zakona, kao i oni koji insistiraju na brojnosti programa, kanala, mreža, uopšte znaju da su frekvencijski resursi ograničeni, a sadašnja tehnička infrastruktura za prenos programa – veoma oskudna..

Međunarodna zajednica još od 1934. godine (Lucernska konferencija) odgovarajućim konvencijama i pravilima vrši plansku dodjelu frekvencija i obezbjeđuje zaštitu njihovog korištenja. Nažalost, danas iskazani zahtjevi u BiH za tri entitetska tv kanala i javni servis na nivou cijele BiH, što je potvrđeno i odlukom/zakonom Visokog predstavnika, ne ostavljaju mnogo prostora u frekvencijskom spektru za druge potencijalne korisnike. Tu prije svega mislim na već uspostavljene kantonalne mreže u Federaciji BiH, zatim na potrebu uspostavljanja jedne snažne komercijalne mreže, konačno, i na televiziju OBN, koja vjerovatno ima interes za svojim kontinuiranim razvojem.

Dodjeljene frekvencije, kote i snage, utvrđene aktualnim planovima, omogućuju da se na području cijele Bosne i Hercegovine mogu izgraditi - formirati tzv “zemaljske mreže”: tri televizijske, četiri radijske i još jedna mreža za emitovanje radio programa na srednje valnom frekventnom području.

Međutim, u zadnjih sedam – osam godina, u BiH, na urbanim područjima, počele su da djeluju radio i TV kuće različitog karaktera i nivoa pokrivanja. One (sa tehničkog aspekta) neadekvatno iskorištavaju dodjeljene ili zaposjednute frekvencije, što je protivno opšteprihvaćenim kriterijima i standardima njihove namjene. Pojedinačnim zaposjedanjem

nekih frekvencija i kota emitovanja značajan dio frekvencija planiranih za razvoj mreža u BiH je već iskorišćen ili rascjepkan. IMC je, izdavajući privremene dozvole za korištenje tako zauzetih frekvencija, na određen način verificovala ovakvo stanje.

Da bi se govorilo o tehničkim mogućnostima realizacije javnog rtv servisa i entitetskih radio i televizijskih programa treba sagledati četiri aktuelna problema:

Prvo, postojeće tehničko stanje emisionih i prenosnih sistema na području oba entiteta nije takvo da može i blizu zadovoljiti očekivanu ravnopravnost programa kako u proizvodnji tako i u “pokrivanju.”

Drugo, izgradnja mreža, koje će omogućiti istovremeno emitovanje više različitih radio i tv programa, zahtijeva ne samo visoka materijalna ulaganja, već i odgovarajuće vrijeme neophodno da se izgradi nova i doradi postojeća infrastruktura, nabavi i montira oprema.

Treće, neophodni frekventni resursi već se neadekvatno koriste izvan mreža (naprimjer: u upotrebi je dozvoljena frekvencija, a ne i kota i dozvoljena snaga zračenja) ili su napadnuti od susjednih zemalja, što BIH stavlja u neravnan položaj i teškoće kada se budu usaglašavala tzv. zatečena stanja.

Četvrto, nivo pretplate od 6 KM koji je definisan zakonom, jedva da će obezbijediti prostu reprodukciju postojećih tehničkih sistema, čak kada bi se obezbijedila i 100 posto naplata.

Realno je očekivati da predstoji veoma dugi period usaglašavanja zatečenog stanja u frekvencijskom spektru sa planovima za operativno stavljanje u funkciju novih televizija. U tome će veliki značaj morati odigrati Nezavisna medijska komisija, koja će se morati angažovati na eventualnom preplaniranju i novoj međunarodnoj koordinaciji planova.

Jedno od pitanja, na koje još nije dobijen odgovor, oko koga takođe mogu izbiti rasprave među političarima nacionalne orijentacije, jeste korištenje frekvencija za emitovanje radio programa na srednjevalnom frekventnom opsegu. Poznato je da BiH ima mogućnost da emituje jedan radio program na mnogo širem području nego što je naša država. Sa snažnog predajnika u Donjem Moštru kod Visokog pokriva se ne samo teritorija BiH, već i dijelovi bivše Jugoslavije, neke zemlje sjeverozapadne i zapadne Evrope, te sjeverni dijelovi sredozemnih zemalja. Možda je radio sada izvan pažnje i ovdašnje političke javnosti i međunarodne zajednice, ali bilo ko da radi ozbiljno na strategiji dugoročnog razvoja elektronskih medija u BiH, morao bi se sada bar odrediti prema pitanju: kakva je buduća sudbina ove radijske frekvencije i u kojoj mjeri je racionalno koristiti je za šire pokrivanje radio programom.

Kao problem političke naravi, može se pojaviti i evidentna disproporcija između razvijenosti sadašnje dvije tv mreže za dva pokrivanja federalne televizije. Kojem jeziku (a na žalost kanali će se ipak tako pretežno profilirati) će pripasti razvijena, a kojem manje razvijena mreža? Lako je moguće da će to odmah potaknuti i pitanja opšte nacionalne ravnopravnosti u korištenju novih mreža, što je ključni problem od početka transformacije RTV.

Dakle, budućnost javnih rtv servisa, a zatim i komercijalnih mreža i stanica, neće ovisiti od uglavnom dotrajale, ponegdje improvizovane, a u svakom slučaju nedostatne infrastrukture tzv. zemaljskih sistema za prenos i emitovanje (“zemaljske mreže”). Neophodno je graditi novu infrastrukturu i staviti u funkciju adekvatnu prenosnu i emisionu opremu. Stratezi razvoja će takođe morati da planove razvoja radio - difuzije usaglase sa terminima izmjene planova frekvencija, koje donosi svjetska organizacija za dodjelu frekvencija. Konačno, prelazak na kablovsku distribuciju programa u velikim i većim urbanim cjelinama, korištenje satelitske difuzije, digitalna proizvodnja, obrada,

distribucija i kontribucija programa, korištenje WEB-a preko TV prijemnika, su takva pitanja na koja moraju da daju odgovore stratezi razvoja. Misliti o budućnosti, a baviti se samo gotovo zanemarljivim vrijednostima (izuzev dijelova infrastrukture) sadašnjeg emisionog i prenosnog sistema u BiH, bila bi neodgovorna improvizacija i kratkovida politika.

Da li je Bosna spremna da bar sa raščišćenim idejama o ovome uđe u 2000 godinu?!

A n a l i z a

U duhu imena

Analiza 11 brojeva *Hrvatske riječi* (261 – 271)

Hrvatska riječ redovno izlazi već petu godinu, doduše ne od početka kao nedjeljnik. Osnivač i izdavač je *Naša riječ* – “novinsko-nakladno poduzeće d.o.o., Sarajevo”. U zaglavlju stoji: “Informativno-politički list – Sarajevo”. Dakle, u samom nazivu je sadržana redakcijska, sadržajna i programsko-politička orijentacija lista. Riječ je o jednom od glasila bh Hrvata. List izlazi subotom i jedan je od najjeftinijih nedjeljnika u zemlji (1 KM/DM ili 4 kune).

Po formatu (29 x 39 cm), grafičkom izgledu, pa i broju stranica (40), *Hrvatska riječ* bi mogla biti tabloid, ali format i grafički izgled nisu više bitna komponenta tabloid novine. Opredjeljujući su sadržaj i način plasiranja vijesti i priloga. Po tim parametrima, *Hrvatska riječ* nije tabloid novina. Da li je to njen hendikep ili prednost, najviše zavisi od ukusa čitalačke publike, koja je i u ovom slučaju malobrojna, kao što je to zajednička karakteristika naročito periodične štampe u Bosni i Hercegovini. Tiraž je četveroznamenkast i to u donjem redu vrijednosti. Remitenda je zanemarljiva, jer se list plasira putem pretplate i na drugi način, ali najmanje na novinskim kioscima. To je istovremeno i objašnjenje za nisku cijenu i zanemarljivu remitendu. Oglasi su skromni (ispod 5 odsto od ukupnog sadržaja), što istovremeno podebljava enigmu kako se list finansira.

Hrvatsku riječ karakteriše relativno čvrsta uređivačka šema i koncepcija, što prije svega podrazumijeva redovne rubrike, kao što su: “Pisma pod protektoratom”, karikatura “Bosanski lonac” (druga strana), kolažne dvije stranice “Tjedan iza nas”, sa redovnim podrubrikama “Iz inozemnog tiska” i “Osoba tjedna”. Ako nema intervjua, onda su nadomjestak tekstovi koji variraju aktuelne teme iz političkog i ekonomskog života. List donosi i redovan tv program rustikalno-novogovornog naziva “TV krijesnica”, na osam stranica, što je blizu 20 odsto ukupnog sadržaja lista. Redovna je i sportska rubrika, obično na dvije stranice, ali bez posebne oznake u vrhu. Teme su isključivo sportski događaji u susjednoj Hrvatskoj ili iz Herceg-Bosne. U redakcijskoj opremi su česte politizacije sportske strane, kao što je to naročito upečatljivo u broju 268 (18.09.), gdje se prenosi izjava jednog fudbalera mlade selekcije Hrvatske, data u krupnom masnom slogu preko svih šest stubaca: “Kad sam slavio pogotke u Beogradu, pomislio sam na spaljenu kuću u Konavlima!”.

Naglašena i najčešće – jednosmjerna politizacija, bitna je oznaka uređivačke koncepcije *Hrvatske riječi*. Meta je u pravilu bošnjačka partnerska strana u vlasti, a kritika nije pošteđena ni međunarodna zajednica. Ilustrativna je u tom smislu redovna karikatura “Bosanski lonac”, na udarnoj drugoj stranici. Crteži (Marko Knezović-Copo), najčešće predstavljaju napadnu i nevještu stilizaciju fesa sa polumjesecom i zvijezdom, što podrazumijeva apriori žaoku na bošnjački račun. Nejasno je otkud bosanski lonac kao

metafora bošnjačkog sižea, kad je to omiljeno jelo na trpezama svih etničkih grupa u Bosni, pa i šire.

Hrvatskoj riječi nedostaje samokritičnost čak i u očiglednim primjerima kao što je slučaj sa Radio Drvarom. U broju 271 (09.10.), donesen je tekst pod naslovom (opet preko svih šest stubaca): “Hrvatske domoljubne pjesme ocijenjene s nacionalističkim i uvredljivim konotacijama koje priječe povratak Srba?”. Riječ je o skorašnjoj odluci Nezavisne komisije za medije (IMC), koja je zabranila emitovanje programa ove radio stanice. U kontakt programu (18.08.), čiji su gosti bili predstavnici međunarodne zajednice, puštane su novokomponovane pjesme ne samo sa snažnom nacionalističkom konotacijom, već i sa natruhama ustaštva. Podgrijavana su antisrpska raspoloženja (“Drinu treba preći i Srbiju spaliti ...”, “Za dom spremni!” i sl.). Da li je to domoljublje?

List obiluje i politički neutralnim temama, tj. temama iz svakidašnjeg života, koje su na zanimljiv i profesionalan način obrađene, kao što je reportaža o podvigu Žarka Mladine, specijaliste dječije hirurgije na Univerzitetkom kliničkom centru u Tuzli, koji je prvi u Evropi primjenio jednu složenu američku metodu u operativnom zahvatu.

Po prelomu i grafičkom izgledu, *Hrvatska riječ* više liči na dnevnu novinu, na što posebno upućuje omjer fotografija i teksta. Naslovna strana je u najavi prenapučena, tj. mogla bi biti preglednija, bez opasnosti da odvuče pažnju potencijalnih čitalaca.

Hrvatska riječ je očito talac postojeće političke konstelacije, posebno u kontekstu odnosa zvaničnog Zagreba, odnosno vladajuće političke partije HDZ prema Bosni i Hercegovini. To je breme kojeg se novinari i urednici ovog nedjeljnika ne mogu osloboditi.

(Monitoring Centar Media Plana)

I n t e r n e t i n o v i n a r s t v o (2)

Primjena kompjutorskih tehnologija u medijima nagovještava revoluciju i u novinarstvu. Tek će se vidjeti da li će i u kojoj mjeri ovaj novi medij ugroziti položaj klasičnih medija. Ovim pitanjem bave se i mnogi znanstvenici. Medijske novosti nastavljaju seriju tekstova o Internetu i novinarstvu, koje piše naša saradnica sa Studija novinarstva na Sveučilištu u Mostaru, magistar Marija Putica.

Novi izazov – kompjutorsko novinarstvo

Kompjutorsko novinarstvo ili novinarstvo uz pomoć računala (computer assisted journalism) je prema Garciji (za dalje informacije konsultovati)¹: uporaba elektronskih sredstava pri istraživanju, uobličavanju i objavljivanju novosti.

Prema ovom znanstveniku, kompjutorsko novinarstvo se dijeli na tri glavne kategorije:

- kompjutorsko istraživanje (computer assisted research)
- kompjutorsko izvješćivanje (computer assisted reporting)

¹ Brooks, B.S. (1997) *Journalism in the Information Age*, Needham Heights, Ma.; Allyn & Bacon. Garcia, J. *Computer-Assisted Journalism*, objavljeno na Internetu: <http://www.nyu.edu/pages/journalism/caj/home.htm>
Paul, N. (1994) *Computer-Assisted Research: A Guide to Tapping Online Information*, St. Petersburg, Fla.: The Poynter Institute. Ross, S. (1998) "Media in Cyberspace Study", Izlaganje na skupu "Information technology and Journalism - Interactive Publishing in Central Europe", Dubrovnik, 1998.

- kompjutorska prezentacija (computer assisted presentation).

Kao izvori koji mogu biti korišteni u kompjutorskom istraživanju se navode:

- - linijska pretraga
- - novinska dokumentacija
- - javna dokumentacija
- - pretraga Interneta
- - pretraga CD ROM-ova

Pretraga podataka u novinskim dokumentacijama cijele Srednje Europe je još uvijek u velikoj mjeri vezana uz davno prevaziđene tehnologije (škare i ljepilo). Prema Paulu, linijske baze podataka su dinamičnije informacijske eksplozije u SAD-u već nekoliko godina. Ross smatra da Zapadna Europa zaostaje za SAD samo tri ili četiri godine kada je riječ o tom pitanju obavijesne tehnologije.

Linijsko pretraživanje podataka i vijesti u javnim bazama podataka postoji u SAD-u već od sredine sedamdesetih godina. Prema Burwellu, informacijski brokeri su nova vrsta specijalista u SAD-u koja djeluje izvan novinskih poduzeća. To su stručnjaci koji pronalaze informacije za druge korisnike. Brokeri su se razvili, jer korisnici sami ne žele tražiti podatke, nemaju vremena da ih traže, pa radije plaćaju stručnjake za to. Autorici ovog teksta su poznati brokerski pokušaji u Hrvatskoj. To su visokospecijalizirani stručnjaci osposobljeni za brzo pronalaženje i prevođenje svih vrsta informacija, ali ne zarađuju za život. Jer, najveći dio europskih novinara koji koriste kompjutorsku potragu za podacima su sami svoji majstori.

Prema Brianu S. Brooksu, Internet je najobičnija i vjerojatno najbitnija knjižnica na svijetu. Toliko je pristupačan da čak ni tehnički najnepismeniji novinar ne bi smio imati problema broditu njime, ali to je prosto surfanje još daleko od korištenja Mreže u novinarske profesionalne svrhe. Međutim, najveći problem je u činjenici da je na Mreži previše sadržaja za pretraživanje, a informacije nisu sasvim pouzdane.

Pretrage mogu biti lokalne i globalne. Lokalna pretraga se primjenjuje kada prije početka pretrage imamo dovoljno podataka, te dodatne tražimo na jednoj mrežnoj stanici. Globalna pretraga obuhvaća svu bazu podataka ili sav Internet. Koristi se kada se o predmetu zna malo, te kada treba mnoštvo podataka. Nitko ne može biti siguran da će pronaći sve što treba, ali će svatko pronaći barem nešto. Pri tomu treba naglasiti da se dobra pretraga zasniva na jasnoj procjeni konkretne informacijske potrebe, poznavanju sredstava za pretragu, te na ispravnom korištenju tih sredstava.

Prema Nori Paul s instituta Poynter, prava pretraga započinje postavljanjem pravih upita, a pri tomu se rabi pet klasičnih novinarskih W: Who, What, When, Where, Why (tko, što, kada, gdje/kamo/kuda, zašto) i da im se doda How (kako).

Načini uporabe sredstava pretrage još nisu standardizirani. U novinarskoj kompjutorskoj pretrazi se najčešće koriste sljedeći operatori i filtari:

- ključne riječi (keywords)
- potraga za nizom znakova ili riječi (string)
- opći zamjenski znaci (wildcards)
- logički booleovski operatori (Boolean logic operators)
- potrage za susjednim nizovima (proximity searches)
- brojčani operatori (numeric operators)

- pretrage polja (field searches)
- nadnevački operatori (date operators).

No, što sa rezultatima pretraživanja: spremiti podatke u osobnu bazu podataka, pohraniti ih na neki drugi način ili izbrisati ih? Nema općeg pravila! Svakako je korisno sačuvati ih, jer mogu poslužiti onda kada se traži pozadina aktualnog zbivanja. Isto se može učiniti i sa fotografijama. Pored ovih, gotovih podataka, biti će od koristi znati adrese vrela informacija, te je korisno napraviti popis mrežnih adresa (Bookmarks u Netscapeu ili Preferences u Internet Exploreru).

K o m u n i k a c i j s k a m r e ž a

Pod ovim nadnaslovom ubuduće ćemo objavljivati informacije i analize o medijskoj situaciji u zemljama jugoistočne Evrope. Biće to rubrika u kojoj će pisati naši saradnici iz tih zemalja, kao i stručnjaci medijskih instituta i škola novinarstva koji čine Komunikacijsku mrežu za slobodno i profesionalno novinarstvo u jugoistočnoj Evropi. Izdavač *Novosti o medijima* se priprema da od iduće godine ovo izdanje postane regionalno.

Da podsjetimo tu Komunikacijsku mrežu su ustanovili početkom ljeta Media plan institut iz Sarajeva, Institut za medijsko pravo u Ljubljani, Centar za edukaciju novinara Opatija/Zagreb, Albanski medijski institut iz Tirane, Centar za razvoj medija u Crnoj Gori (CERAM) Podgorica, revija PULS Skopje i agencije: BETA, MONTENA FAX, STINA i SAFAX

Kosovski mediji pod međunarodnom kontrolom

Nakon rata i dolaska međunarodnih snaga na Kosovo na planu medija se očekuju velike promjene. SAD i njihovi saveznici zaduženi za mirotni zadatak na Kosovu uspostavljaju sistem nadzora nad medijima.

OSCE za Evropu izradio je Plan za medije, koji implementira kosovski Departman za medije i odnose sa njima, pod rukovođenjem Amerikanca Davidsona.

Kosovski departman za medije, smješten u Prištini, trenutno je angažovan davanjem frekvencija i dozvola za emitovanje na Kosovu. Jedan od zvaničnika OSCE-a na Kosovu rekao je da je Uprava za medije zadužena za sprečavanje “zloupotrebe” medija, posebno radija i televizije, kako se ni bi ohrabivali ljudi da izađu na ulicu i stvore nered.

Komisija ima pravo da cenzuriše materijale, da “kažnjava” radio stanice ili da naloži odgovornim urednicima da prestanu sa radom.

Šef OSCE na Kosovu Holanđanin Dan Everte formirao je svoj Bord za medije u kome su istaknuti javni radnici Albanci i jedan Srbin. Da je OSCE stvarno nadležan za sve dokaz je Radio televizija Priština, koja je pod tom firmom djelovala od četrdesetih godina pa sve do jula 1990, kada je njen program prekinut milicijskim upadom u instituciju, a albanski radnici izbačeni na ulicu. Dolaskom međunarodnih mirotvoraca i OSCE -a ova institucija je praktično ugašena i formirana je Radio Televizija Kosova, čiji je generalni direktor Švajcarac Erik Blehman, trenutno predsjednik udruženja za radio difuziju (SSR).

Projekat RT Kosovo se finansira sa 3 miliona donatorskih dolara. 90 odsto zaposlenih u ovoj instituciji čini osoblje van Kosova.

Trenutno se preko RTK emituju dva sata programa: jedan sat na albanskom i jedan sat na srpskom jeziku – na frekvenciji EUTELSATN2,16 stepeni-istok.

Od bivših radnika Radio televizije Priština zaposlen je simboličana broj, oko 40 novinara i tehničara i drugih radnika, što je izazvalo nezadovoljstvo kod jednog broja radnika koji su dio svog radnog vijeka proveli na radu u ovoj instituciji. Program je inače po sadržaju jedinstven, samo što se govori na dva ili tri jezika.

Inače, na FM frekvencijama ima više privatnih i međunarodnih radio stanica. UNMIK ima svoju radio stanicu koja emituje program na albanskom, srpskom, engleskom i francuskom jeziku. Pod međunarodnom kontrolom je i radiostanica BLU SKAJ (sponzorisana od skandinavskih zemalja). Ona emituje na 96 megaherca. Program je na albanskom, srpskom i engleskom jeziku. Na FM se emituje i program Radio stanice Galaksija na albanskom, srpskom i engleskom na frekvenciji FM 103. Za ovu radio stanicu je karakteristično da ista ekipa vodi program na sva tri jezika.

Za Albance je trenutno najslušaniji Radio 21- frekvencija 98,8 megaherca, koji emituje cjelodnevni program na albanskom BBC, Glasa Amerike i Slobodne Evrope. Ekipu čine, uglavnom, mladi radnici Radio Prištine-drugog programa ove bivše radiostanice.

(Šaban Hiseni)

Osnovan centar za razvoj medija u Crnoj Gori

U Podgorici je 12.10. potpisan sporazum između nevladine organizacije Alter Modus iz Podgorice i Media Plan Instituta iz Sarajeva o međusobnoj saradnji u oblasti razvoja medija. Kako je istaknuto na ceremoniji potpisivanja, saradnju na medijskom planu dvije organizacije smatraju prvenstveno poslovnim i tržišnim interesom, ali ističu i njen doprinos razvoju dobrosusjedskih odnosa BiH i Crne Gore u svjetlu Pakta o stabilnosti u jugoistočnoj Evropi.

Dvije organizacije su se takođe dogovorile da u Podgorici zajednički osnuju Centar za razvoj crnogorskih medija (CERAM). Prvi projekat ove organizacije će biti analiza medijske slike Crne Gore, a pokrenuće se i monitoring najuticajnih crnogorskih medija. Centar će takođe organizovati treninge crnogorskih novinara u Podgorici čiji će se program temeljiti na dostignućima Visoke škole za novinarstvo iz Lila u Francuskoj i škole Media Plana koja već postoji u Sarajevu,

Osnivanje Centra za razvoj medija u Podgorici je prvi konkretni projekat koji se realizuje u okviru Komunikacijske mreže za jugoistočnu Evropu.

Povodom potpisivanja ovog sporazuma u Podgorici je upriličena i prezentacija bosansko – hercegovačke štampe. (R.U.)

V i j e s t i

RTV FBiH dobila privremenu dozvolu za emitovanje

Nezavisna medijska komisija (IMC) je na osnovu odluke od 1.10.1999. izdala privremenu dozvolu za eksperimentalno emitovanje programa RTV Federacije BiH na prijašnjem drugom kanalu RTV BiH. Dozvola je izdata u očekivanju regularne uspostave i prijave ovog emitera za privremenu dozvolu, koja bi trebala uslijediti nakon konstituisanja

Federalne televizije. IMC će izdatu dozvolu ponovo razmatrati najkasnije do 1.1.2000. ako do tog datuma odgovarajući organi RTV FBiH ne podnesu zahtjev za IMC dozvolu.

Eksperimentalno emitovanje RTV FBiH će biti u svrhu realizacije odluke Visokog predstavnika od 30.7.1999. o uspostavi javnog servisa emitovanja za BiH. Generalni direktor IMC, Krister Thelin, naglasio je da je privremena dozvola podložna obnavljanju, ispravkama i ukidanju u skladu sa postojećom politikom i procedurama IMC.

U okviru eksperimentalnog programa, RTV FBiH trenutno u večernjim satima emituje filmske ili sportske sadržaje. Vlastiti program se ne očekuje prije usaglašavanja političkih partnera u Federaciji BiH oko kadrovskih i programskih rješenja.

Napad na novinara u Sanskom Mostu

Na glavnom trgu u Sanskom Mostu, 6. oktobra, Rezak Hukanović, direktor "Nezavisne televizije 101" iz ovog grada, napao je Edina Ramulića, glavnog i odgovornog urednika nezavisnog bosanskokrajiškog magazina *Novo ogledalo*. Ramulić je prilikom napada dobio udarac u lice, zadobivši pri tom lakše tjelesne povrede.

Povodom napada Ramulić je izjavio da to nije slučajan napad, jer mu, kako kaže, Hukanović već dugo prijeti, o čemu je obavijestio Policijsku upravu i Nezavisnu komisiju za medije.

"U ovom se gradu osjećam ugroženim jer ne postoje apsolutno nikakvi mehanizmi zaštite nezavisnih novinara" – izjavio je je Ramulić za *Oslobođenje*.

Redakcija *Novog ogledala* uputila je saopštenje u kojem se izražava duboko ogorčenje zbog brutalnog napada. Kako stoji u saopštenju, Ramulić je završio na urgentnom odjelu jer je u svom članku otkrio detalje afere u koju je upleten i jedan od najvećih dužnosnika prijedorskog ogranka Stranke za BiH, čiji je Hukanović kandidat bio na prošlim općinskim izborima.

Kako tvrdi *Dnevni Avaz*, Hukanović je odmah poslije napada otputovao u Norvešku, a po povratku u zemlju protiv njega će biti preduzete zakonske mjere.

Povodom pisanja magazina *Dani* Husein Živalj traži zaštitu od IMC

Zamjenik ministra inostranih poslova BiH, Husein Živalj, obratio se Nezavisnoj komisiji za medije (IMC) tražeći zaštitu od pisanja magazina *Dani*. Živalj tvrdi da je neistinito pisanje ovog lista da je kao ambasador BiH u Beču izdao pasoš teroristi Osami bin Ladenu, jer, kako kaže, u to vrijeme uopšte nije bio u ambasadi, već je u to predstavništvo došao tek 1994. godine. Time je ovaj list prekršio niz članova Kodeksa o štampi, tvrdi Živalj. Ovakvo pisanje lista *Dani* on je nazvao neodgovornim i opasnim za odnose sa SAD, koje mogu steći utisak da on podržava teroriste.

U pismu upućenom Živalju, generalni direktor Nezavisne komisije za medije Krister Thelin, naglašava da IMC nema namjeru regulisati štampane medije na način kako to čini sa elektronskim medijima, jer to nije u skladu sa demokratskom praksom. Međutim, IMC podržava rad štampanih medija u okviru samoregulacije, a generalni direktor dijeli zainteresovanost Živalja za promociju i zaštitu slobodnih medija. Stoga savjetuje zamjenika ministra da kontaktira magazin *Dani* direktno i njima uputu žalbu. Ukoliko izostane odgovor *Dana*, moguće je kontaktirati i odgovarajuća novinska udruženja koja su usvojila jedinstven Kodeks za štampu, smatraju u IMC-u.

Novinarska radionica u Trebinju

Media plan Banja Luka organizovao je u Trebinju (jugoistočna BiH) novinarsku radionicu na temu "Medijske slobode i odgovornosti novinara". Učestvovalo je petnaest novinara i dopisnika raznih medija iz Trebinja, Bileće i Gacka.

Značaj ovog novinarskog skupa je prvenstveno u tome što je to prvi profesionalni novinarski susret organizovan u ovom dijelu Republike Srpske nakon rata, za koji važi uvjerenje, da se zbog političkih prilika, nalazi u svojevrsnoj medijskoj blokadi. Voditelji radionice bili su iz Banja Luke i Sarajeva. Radionicu u Trebinju, kao i prethodne u Banja Luci, Brčkom i Zvorniku, pomogla je fondacija National Endowment for Democracy, Washington.

Hrvatskom radiju postaja Mostar suspenzija

Hrvatskom radiju postaja Mostar izdata je naredba o suspenziji dozvole u periodu od 90 dana od strane Nezavisne komisije za medije (IMC). Ovaj radio je 14.10.99. uzastopno emitovao izjavu organizacije hrvatskih dragovoljaca HVIDR-a (pozivi građanima da se suprotstave akcijama SFOR-a), kao odgovor na SFOR-ovu akciju u Mostaru 14 oktobra (zaplijena nelegalnog naoružanja koje posjeduju kriminalne grupe opasne za Dejtonski sporazum). IMC smatra da je emitovanje ove izjave predstavljalo potencijalnu prijetnju SFOR-ovom mandatu. Hrvatski radio postaja Mostar je postupio prema odluci IMC-a prekidom emitovanja programa 15.10. u 15:40 sati, a takođe je odmah uložio zahtjev predsjedniku IMC Vijeća za odlaganjem izvršenja Odluke. IMC može skratiti period suspenzije ako se ustanovi da je stanica preduzela neophodne korake kako bi program prilagodila Kodeksu za uređivanje radio i tv programa.

Povodom akcije SFOR-a u zapadnom dijelu Mostara Udruga hrvatskih novinara u BiH oštro je protestovala zbog, kako tvrde, "zatočavanja i ometanja u radu 15 novinara EROTEL-a". Po njihovim rječima, vojnici SFOR-a nasilno su upali u prostorije ove televizije i četiri sata maltretirali zaposlene. Udruga je uputila apel svim novinarskim udrugama u svijetu da osude ovakvo ponašanje SFOR-ovih vojnika u Mostaru. ●

Na pragu novog vijeka

☞ **SLUŠAJTE SVOJIM UŠIMA!** ☞ **GLEDAJTE SVOJIM OČIMA!** ☞ **MISLITE SVOJOM GLAVOM!**

Savjet Media plan Instituta:

Prof. dr. Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la

Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar);
prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).